

VUODEN 2000 KULTTUURIMITTARIT AVAA SUOMEN KANSALLISOOPERAN KAKSI VIIME VUODEN LOPUN ENSI-ILTA, GIAN CARLO MENOTTIN VIIME VUOSISADAN MENESTYNEIMPIIN KUULUNUT AIKALISOOPPERA KONSULI SEKÄ VIIME-AIKOINA PALJON ESILLÄ OLLEIDEN FAUST-AIHEISTEN OOPPEROIDEN SARJAA JATKAVA HECTOR BERLIOZ'N FAUSTIN TUOMIO, JOSSA SUOMALAINEN MEZZOSOPRAANO MONICA GROOP DEBYTOI KANSALLISOOPERAN UUDESSA TALOSSA MARGARETAN OSASSA JA LUNASTI NÄIN YHDEN YLEISÖN HARTAIKASTA TOIVEISTA.



© Kari Häkkinen

SUOMEN KANSALLISOOPPERA

KONSULI

Italialaissyntyisen, mutta Yhdysvalloissa vaikuttaneen Gian Carlo Menottin ooppera *Konsuli* on monella ja osin ristiriitaisella tavalla kiinnostavaa musiikkiteatteria. Se on moderni ooppera, jonka sävelkieli on varsin perinteistä ja joka ottaa vaikutteita Monteverdistä Schubertin kautta Pucciniin ja Stravinskiin. Menottin luova panos näkyy tavassa, jolla hän suodattaa nämä vaikutteet omaksi tyylikseen, joka on hyvää käyttö- ja teatterimusiikkia.

Musiikin näennäinen helppous on tehnyt Menottista yhden menestyneimmistä nykyoopperan säveltäjistä. *Konsuli* on tunnetuin hänen 19 oopperastaan. Se saavutti maailmanmaineen heti ensi-illan jälkeen vuonna 1950 ja teosta esitettiin mm. New Yorkissa yhteen menoon 269 kertaa. Suomessakin teos esitettiin suomalaisessa Oopperassa heti tuoreeltaan jo vuonna 1951. Voi vain kuvitella minkälaisia tunteita se herätti vain neljä vuotta

valvontakomission poistuttua maasta. Varsin perinteisen tyyliensä vuoksi Menottin musiikki ei koskaan ole saanut ammattipiirejä täysin valtaansa, sillä 1950-luvun musiikkipiirejä hallitsi tiukka modernismi ja sarjallisuus.

Menottin oopperassa ehdottomasti parasta on, että se on ammattitaidolla sävellettyä näyttämömusiikkia. Suomen Kansallisoopperan *Konsuli* jatkoi menestyksellä nykyisen pääjohtajan **Juhani Raiskisen** valitsemaa musiikkiteatterillista linjaa, jossa on haettu teoksia, joissa musiikki, teksti ja näyttämöesitys puhuttelevat yleisöä myös ajatuksia herättäen.

Konsulin aihe on erittäin kiinnostava, kuvaahan se ihmisten asemaa vallan ja byrokraatian rattaissa. Sen poliittinen aspekti, totalitaarisuuden ja virkavaltaisuuden kritiikki, ei ole menettänyt mitään syntymäajankohtansa jälkeen. **Jussi Tapolan** ohjaus on sijoitettu epämääräiseen kaupunkiin sodanjälkeiseen Eurooppaan. Näyttämökuvaa tuo nykykatsojalle

mieleen lähinnä Unkarin kansannousun ajat. Tapahtumat voisivat kuitenkin sijoitua yhtä hyvin tämän päivän Latinalaiseen Amerikkaan tai Balkanille. Liittymäkohdat viime vuosien tapahtumiin eivät vaadi suoranaista osoittelua.

Oopperan juoni perustuu alun perin lehtiutuiseen, jonka Menotti luki vuonna 1947 naisesta, joka hirttäytyi Ellis Islandilla, kun häneltä evättiin pääsy Yhdysvaltoihin; maahan aiemmin tullut mies oli mennyt uudelleen naimisiin vaimonsa tietämättä eikä puoltanut tämän pääsyä maahan. Oopperassa tapahtumat on sijoitettu sodanjälkeiseen Eurooppaan. Sen päähenkilöinä ovat John Sorel (**Raimo Laukka**) sekä hänen vaimonsa Magda (**Taina Piira**) ja äitinsä (**Lone Koppel**).

John Sorel on vastarintaliikkeen johtaja ja salaisen poliisin valvonnassa. Havoituttuaan kahakassa poliisin kanssa hän joutuu piiloutumaan maan alle. Hän kehottaa vaimoaan hakeutumaan konsulaattiin ja hakemaan sieltä viisumia, jonka

avulla pääsisi muuttamaan maasta perheen pienen lapsen ja Johnin äidin kanssa. Magda yrittää valehtelemalla saada Johnin poistumaan maasta, mutta tämä ei suostu lähtemään ennen kuin Magda ja lapsi ovat saaneet viisumin. Sairaallinen lapsi kuolee viisumia odoteltaessa.

Oopperan tapahtumien päänäyttämönä on konsulaatti, joka on ulkoisesti ja sisäisesti riippumaton ympäröivästä maailmasta – funktionalistinen lasirakennus pommitusten ja sodan runtelemassa kaupungissa seinät täynnä kilometreittäin arkistomappeja ja viisumihakemuslomakkeita. Viisumien käsittelyä hidastamalla ja aina uusia asiakirjoja vaatimalla konsulaatti tosiasiaa välttää ottamasta kantaa itse pääasiaan eli turvapaikan hakijoiden tarpeisiin ja maastapoistumisviisumien antamiseen ja pitää yllä suhteita hallitsevaan järjestelmään.

Konsulaatin aulaan kerääntyy päivittäin sekalainen joukko toiveikkaita viisumin odottajia: kieltä taitamaton äiti, joka on matkalla sairaan tyttärensä luokse, taiduri paremman elämän toivossa sekä poliittista turvapaikkaa hakevia. Koko oopperan aikana vain yhdelle hakijalle portti aukeaa.

Myöskään Magda ei lukuisista yrityksistä huolimatta saa papereita kuntoon eikä liioin pääse tapaamaan konsulia,

jonka hän lapsenuskoisesti uskoo pystyvän auttamaan. Lopullisesti hän menettää toivonsa, kun konsulin vieraaksi paljastuu salaisen poliisin päällikkö.

Oopperan viimeisessä näytöksessä yksi onnellinen saa viisumin, mutta Magda on edelleen jonossa. Kun John kuulee lapsen kuolemasta, hän tulee konsulaattiin etsimään Magdaa, mutta salainen poliisi saartaa hänet konsulaattiin ja hän antautuu vapaaehtoisesti. Tämä murhenäytelmä saa konsulaatin sihteerin viimein heltymään ja hän lupaa puhua itse konsulille Magdan puolesta.

Magda on menettänyt kuitenkin kaiken ja niinpä hän menee kotiinsa ja avaa kaasuhanan. Puhelimen soi ja viesti viisumin saamisesta saapuu, mutta kaikki on sittenkin liian myöhään. Byrokratia on voittanut.

Jussi Tapolan ohjaus on ammattitaitoinen ja koko esitys erinomaista musiikki-teatteria. **Mark Väisäsen** lavastusratkaisu, varsinkin konsulaatin loputtomilla maapeilla lastattu lasipalatsi, joka täydellisesti erottuu sodanjälkeisestä ja rappeutuvasta kaupunkikuvasta, tuo oikealla tavalla esille näiden kahden maailman täydellisen eron.

Musiikillisesti esitys on Kansallisoopperan varmaa ammattitasoa. Taina Piira tekee Magda Sorelin roolissa varsinaisen

läpimurron. Raimo Laukka John Sorelin roolissa osoittaa jälleen kerran olevansa tämän hetken ykkösbaritonejamme ja Eeva-Liisa Saarinen on mainio konsulaatin sihteerinä kaikkinen sihteerin maneerineen.

Gian Carlo Menotti: Konsuli, ensi-ilta Suomen Kansallisoopperassa 26.11.1999, arvostelu esityksestä 29.12.1999. Ohjaus Jussi Tapola, lavastus ja puvut Mark Väisänen, musiikin johto Kari Tikka, rooleissa Raimo Laukka, Taina Piira, Lone Koppel, Esa Ruuttunen, Eeva-Liisa Saarinen, Hannu Forsberg, Corinna Mologni, Merja Wirkkala, Sari Nordqvist, Juha Riihimäki ja Tuomas Tuloisela.



© Kari Hakki

© Sakari Viika

FAUSTIN TUOMIO

Hector Berlioz'n *Faustin tuomio* on Charles Gounod'n *Faustin* sekä Arrigo Boiton *Mefistofeleen* ohella tunnetuin Faust-aiheinen ooppera. Näiden lisäksi on viime aikoina ollut esillä erinomaisen levytyksen ansiosta Ferruccio Busonin *Doktor Faust*. Berlioz'n *Faustin tuomio* ei itse asiassa ole ooppera vaan säveltäjä kutsui sitä itse draamalliseksi legendaksi tai konserttioopperaksi. Kyseessä on ranskalaisen grande operán ja kuoro-oratorion yhdistelmä, jossa varsinaisia dramaattisia tapahtumia on varsin vähän. Siten se antaa ohjaajalle varsin vapaat kädet toteuttaa omia ajatuksiaan. Tämä sopi erinomaisen hyvin teoksen toteuttamisesta Kansallisoopperassa vastanneelle **Claude Navillelle**. Hän sai käyttää hyväkseen sekä kiinnostustaan yhdistää videota näyttämötapahtumiin että valaistuksellisia tehoja. Ohjauksen kantavaksi teemaksi Naville oli valinnut surrealistisen allegorian kaikista päättyneen vuosisadan kansanmurhista lähtien juutalaisten joukkomurhista päättyen Irakin pommitusten ja Kosovon kansallisten puhdistusten kaltaisiin viimeaikaisiin tapahtumiin. Surrealistisilla näyillä ohjaaja kuitenkin välttää liian osoittelevan otteen, johon hän on sortunut joissain aiemmissa ohjauksissaan. Kuvakieli on velkaa Hieronymus Boschille ja William Blakelle, mutta lai-



Mefistofeleen laulun kirpusta, jotka ovat mukana myös oopperassa.

Teoksen ensimmäinen kohta on sijoitettu Goethesta poiketen Unkariin, mikä antoi Berlioz'lle mahdollisuuden käyttää hyväksi sovituksensa Rakoczymarssista. Toisessa osassa Faust on työhuoneessaan aikoen juoda myrkyä, mutta pääsiäisajan laulu saa hänet pysähtymään. Mefistofeles ilmestyy paikalle ja saa Faustin lähtemään mukanaan Auerbachin kapakkaan, jossa riettaasti pilkataan jumalaa – ohjaajalta on hyvä oivallus käyttää da Vincin *Viimeisen ehtoollisen* kuvaelmaa

Margaretan huoneeseen ja rakastavaiset löytävät toisensa. Osan alussa Margareta laulaa upean Thulen balladin, joka Monica Groopin laulamana saa ehdottomasti arvoisensa tulkinnan ja muodostuu koko oopperan kauneimmaksi kohtaukseksi.

Oopperan viimeisessä kohtauksessa Mefistofeles kertoo Faustille, että Margareta on tuomittu äitinsä murhasta. Hän oli odottanut Faustin paluuta ja antanut äidilleen ilta illalta aina vain vahvempaa unilääkettä. Mefistofeles lupaa pelastaa Margaretan, jos Faust lupaa palvella häntä. Faust suostuu ja he lähtevät ratsastamaan kohti helvetin syvyyksiä. Faust viedään helvettiin, mutta taivaalliset henget nostavat Margaretan paratiisiin.

Faustin tuomio oli **Okko Kamun** ylikapellimestarikauden päätös ja osoitti hyvin, miten hyvä oopperakapellimestari hän parhaimmillaan on. Kamu saa orkesterista ja kuorosta esiin Berlioz'n musiikille keskeiset dramaattiset piirteet ja ranskalaisen värimaailman.

Solisteista Monica Groop on äänellisesti ihanteellinen Margareta – valitettavasti Margaretan kohtauksia oopperassa on niin vähän – sekä myöskin hahmona täydellinen Faustin unelmien syyttäjäksi. Englantilainen **Justin Lavender** oli Faustina ammattilainen, vaikka hänen ääntään ei voikaan pitää erityisen kauniina.

SUOMEN KANSALLISOOPPERA

nauksia on myös Leonardo da Vincin *Viimeisestä ehtoollisesta*.

Faustin tuomio on ensimmäinen suomalaisessa oopperassa esitetty Berlioz'n ooppera. Berlioz on kokenut viime vuosina uutta tuleamista ja varsinkin hänen laajamittaisiin teoksensa *Trojilaiset* on ollut toistuvasti esillä ranskalaisissa oopperataloissa sen jälkeen, kun oopperan täydellinen partituuri ilmestyi 1960-luvulla. Berlioz'n oopperoiden harvinaisuus johtuu osin niiden vaatimasta suuresta esityskoneistosta.

Faustin tuomio, jonka libretto on pääosin säveltäjän, perustuu osin säveltäjän teokseen *Kahdeksan kohtausta Faustista*, johon Berlioz valitsi musiikillisimpia otteita Goethen *Faustista*, mm. Margaretan balladin, Branderin laulun rotasta sekä



© Sakari Viika

kohtauksen lähtökohtana. Faustin lähdettyä kapakasta Mefistofeles loihitti hänelle unessa Margaretan, johon hän välittömästi rakastuu. Samoin Margareta omalla tahollaan nähdessään samanlaisen unen.

Oopperan paras kohta on sen kolmas osa, jossa Mefistofeles vie Faustin

Kokonaisuutena *Faustin tuomio* jättää hyvän vaikutelman ja toivomuksen, että pääjohtaja Raiskisen ajatus kaikkien Faust-aiheisten oopperoiden esittämisestä sarjana Suomen Kansallisoopperassa joskus toteutuu.

Hector Berlioz: *Faustin tuomio*. Ensi-ilta Suomen

Kansallisoopperassa 22.12.1999. Arvostelu esityksestä 28.12.1999. Ohjaus, visualisointi ja valaistus Claude Naville, puvut Erika Turunen, musiikinjohto Okko Kamu, rooleissa Justin Lavender (Faust), John Cheek (Mefistofeles), Monica Groop (Margareta), Hannu Forsberg (Brander) ja Helena Sipilä (Äidin laulu).